

Ա.ԱՆՈՐՈՆԵԱՆ

ԱՅՈՒԹԵԱՆ
ԱԵՂ

1 9 3 8
ՆՈՒ ԵՈՐԲ

M. Minasian

891.99

Ա-42

⁴¹ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Առանձին հատորներով լոյս տեսած գործերը .

1. Հոօ Կիւնը — Թիֆլիս . սպառւած .
2. Ժողովածու Երկերի . հատ . I .
 «Պատկերներ» — Մոսկւա . սպ .
3. Ժողովածու Երկերի . հատ II .
 «Խեղները» — Թիֆլիս . սպ .
4. Լոուքիւնը — Թիֆլիս . Բոստոն . սպ .
5. Իտալիայում — Թիֆլիս . սպ .
6. Մըրիկի Սուրբը — Թիֆլիս . սպ .
7. Ազատութեան շանապարհին — Թիֆլիս .
 Բոստոն . \$1.50 .
8. Արցունքի Հովիտը — Թիֆլիս . սպ .
9. Արազը — Թիֆլիս . սպ .
10. Շվեյցարական Գիւղը — Թիֆլիս . սպ .
11. Կեանքի վէպը — Թիֆլիս . սպ .
12. Անդունդը — Թիֆլիս . սպ .
13. Մոխրների Տակից — Թիֆլիս . սպ .
14. Խաւարի Մէջ — Թիֆլիս . սպ .
15. Պարտւածներ — Պալիս . սպ .
16. Հայրենիքի Համար — Բոստոն . \$1.00 .
17. Ճամբորդը — Բոստոն . սպ .
18. Քրիստափոր Միֆայէլեան — Բոստոն . սպ .
19. Կարօտ Հայրենի — Բոստոն . \$1.00 .
20. Իմ Գիրքը . հատ . I . — Փարիզ . \$1.50 .
21. Իմ Գիրքը . հատ . II . — Փարիզ . \$1.50 .

Պատրաստ է տպագրութեան համար
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Քաղաքական Օրագիրը

Սարգսրապատից մինչեւ Սեւր եւ Լօզան

U-42

30 MAY 80

Ms. 115 has path to work

If You Hear Him Say Pt 2.

ՍՈՒՐԵ ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ
Գ Բ Ա Դ Ա Ր Ա Ն
ST. NERSES SENORHALI
LIBRARY
ARMENIAN PRELACY



439



John D. Thompson

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Առանց ցաւի խոր զգացումի եւ վարանումի չէ, որ լոյս եմք ընծայում Ա. Ահարոնեանի այս հատորը՝ «Մենութեան Մէջ»:

Այս հատորը, որքան էլ իր գեղարւեստական ձեւի մէջ գրեթէ լրացած, եթէ հրատարակէր հեղինակի կողմից, հաւանաբար, ինչ ինչ փոփոխութիւնների եւ յղումների ենթարկէր: Բայց հեղինակի գրիչը տարիներից ի վեր լռել է եւ, ո՛վ գիտէ, թէ երբ եւ իցէ նորից պիտի շարժուի՞ այն: Ահա թէ ինչո՞ւ որոշեցինք լոյս ընծայել այս հատորը այնպէս, ինչպէս որ է, դեկավարելով հեղինակի այն ցուցմունքներով, որոնք կցւած էին ձեռագրին:

«Մենութեան Մէջ»-ը, ինչպէս կը տեսնուի, արձակ բանաստեղծութիւնների, խոհերի եւ կարճ պատմածքների մի ժողովածու է, որ ամփոփւած էր հեղինակի ձեռքով գրւած մի փոքրիկ տետրակի մէջ:

Հրատարակութեան դէպքում Ա. Ահարոնեանը ծրագրած է եղել նիւթերի երկու դասաւորութիւններ, որոնք արձանագրւած են երկու զատ քերթիկներու վրայ:

Այդ դասաւորութիւններից մէկը հետեւեալն է.---

ԱՌԱՋԻՆ ԲԱԺԻՆ

- Ա. Սուերներն իջնում են.
- Բ. Մելանխոլիա.
- Դ. Թիթեռ.
- Գ. Սիրտ Իմ.
- Ե. Թաղումը.
- Զ. Կախարդական Տաճար.
- Է. Տիեզերական Զանգը.
- Ը. Հոգիս Գերեզման է.



2460-2011

ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱԺԻՆ

Ա. Կինը.

Բ. Երաժշտութիւն.

Գ. Երջանկութիւն.

Երկրորդ բերքիկի վրայ դասաւորւած են հետեւեալ նիւթերը եւ հետեւեալ կարգով. —

1. Սի՛րտ Իմ.
2. Ծերուկ Զանգահարը.
3. Նւագ (Բեք-հովէն).
4. Կախարդական Տանար.
5. Հոգուս Կանքեղը.
6. Թիթեռը.
7. Թաղումն.
8. Սփինգս.
9. Մելանխոլիա.
10. Կեանքիս Արեւը Թեփեց.

Այս հատորը կազմելիս մենք օգտուել ենք Ա. Ահարոնեանի ընտրած նիւթերի այդ երկու ցանկերից էլ, հատորի մէջ ամփոփելով հեղինակի յիշատակած բոլոր կտորները: Դրանցից զատ հատորին աւելացրել ենք բոլոր այն կտորները, որոնք կային «Մենութեանս Մէջ»-ի ձեռագրի մէջ, բայց չէին յիշատակւած վերի ցանկերում:

«Մենութեանս Մէջ»-ը կազմող անտիպ կտորների շարքում, ինչպէս կը տեսնուի, կան երկու բանաստեղծութիւններ՝ «Կախարդական Տանար» եւ «Կեանքիս Արեւը Թեփեց», որոնք նախապէս լոյս են տեսել «Կարօտ Հայրենի» հատորի մէջ: Քանի որ, սակայն, այդ երկու կտորներն էլ հեղինակը դրել է «Մենութեանս Մէջ»-ի ցանկերի մէջ, մենք պարտք համարեցինք դրանք եւս միացնել ներկայ հատորին:

ՀՐԱՏԱՐԱՎԻԶ

Նիւ Եորք.

1938.

Հ. Կարախանյան թղ.

Prolog.

Սի՛րս իմ՛:

Սի՛րս իմ, Գորսը խաւար է ու մենք մենակ ենք՝
Ես ու դու . . .
Զարկերդ եմ լսում, ներդաշնակ ու յամառ ու
կեանքս եմ յիշում – խուսափող մի սուտեր, հոգմա-
վար մշուշ:

Սի՛րս իմ, քո զարկերին համաչափ՝ ես փայլերս
փոխեցի. խոհերս համակ քո ծոցից ծլեցին՝ բոսոր
ծաղիկներ, ու արցունքի փոխան՝ ես արիւն լացեցի,
քո արիւնը արդար:

Սի՛րս իմ, քո զարկերին համաչափ՝ ես փայլերս
փոխեցի. խոհերս համակ քո ծոցից ծլեցին՝ բոսոր
ծաղիկներ, ու արցունքի փոխան՝ ես արիւն լացեցի,
քո արիւնը արդար:

Փետր. 5 - 1918 - Գիշեր.

ՍԻՐՏ ԻՄ

Սի՛րս իմ, Գորսը խաւար է ու մենք մենակ ենք՝
Ես ու դու . . .

Զարկերդ եմ լսում, ներդաշնակ ու յամառ ու
կեանքս եմ յիշում – խուսափող մի սուտեր, հոգմա-
վար մշուշ:

Սի՛րս իմ, քո զարկերին համաչափ՝ ես փայլերս
փոխեցի. խոհերս համակ քո ծոցից ծլեցին՝ բոսոր
ծաղիկներ, ու արցունքի փոխան՝ ես արիւն լացեցի,
քո արիւնը արդար:

Սի՛րս իմ, քո զարկերին համաչափ՝ ես փայլերս
փոխեցի. խոհերս համակ քո ծոցից ծլեցին՝ բոսոր
ծաղիկներ, ու արցունքի փոխան՝ ես արիւն լացեցի,
քո արիւնը արդար:

Փետր. 5, 1918 – Գիշեր.

1.

срещу фз.

ՓԱՌՔԸ

Փառքը միշտ փշէ պսակ իմ տանջւած մակատին
եւ ամբոխի ծափը՝ մի դաժան հեգնանք իմ ծածուկ
թշառութեան, որից յետոյ՝ տառապող հոգիս մե-
նութիւնն է փնդրում, որպէս խոցւած գազանն իր
որջը, մի հին վերք լիզելու համար:

Յուլիս, 1917.

Կեանքս.

Կեանքս փռշին իմար մէջ խաղաղօրէն
անցարեւորէր ապերից քան, որ խաղաղօրէն
յոյն քան խաղաղօրէն: Բայ իմ անար
փռշին խաղաղօրէն իմ անար
և օգրէն Կեանքս իմ անար
և իմ անար, որ ոչ մի անար իմ
խաղաղօրէն փռշին իմ անար
քան, իմ որ իմ անար անար
մէջն Կեանքս իմ անար
և անար խաղաղօրէն.

Երևան, 1914.

Կեանքս

Կեանքս փռշին եղաւ մեծ անարների անցորդ-
ների ոտների տակ, որ փռշին եմ ցրիւ տակիս
անգր-օրէն: Թունաւոր փռշին եմ խոցոտել իմ կրունկ-
ները, եւ օգրէն իմ փռշին անար: Եւ երջանիկ
եմ, որ ոչ մի ծաղիկ չի խաղաղօրէն ու չի փռշին իմ
ոտների տակ, եւ, որ կեանքս արշալոյսից մինչեւ
վերջալոյս՝ փռշին եմ անիծւած ու դաժան անար-
ներով:

Յուլիս, 1917.

Ճարտարապետական նկարագրի մասին

Ճեմարանի մասին ճարտարապետական նկարագրի մասին
գրությունները մասնակցություն ունենալով
արձանագրության մեջ. ինչպես նաև
որոշակի անհատներին և արձանագրության
~~մասին~~ նկարագրի:

Հունիս 1917.

2460-2017

ԱՍՏՂԵՐ ՈՒ ԱՐՇԱԼՈՅՍ

Ամեն մի մարդկային վատություն հոգուս երկրն-
քից մի աստղ է շորքում եւ իմ արշալոյսից մի ցոլք.
Ի՞նչ երջանիկ եմ, որ աստղերս անհամար են եւ ար-
շալոյսս անմար:

Յուլիս, 1917.



Հոգիս.

Հոգիս աւերակ տաճարէ, ուր սպրիւ
յաճ ու վրաստ հաստատ լալիս, եւ մի աներեւոյթ ձեռք հան-
դարտ խնկարկում է յոյսերիս ու երազներիս ցուրտ
շիրիմների վրայ:

Եւ ո՞ր աղօթել - էլ ո՞ւմ աղօթել:
Հունիս 1917.

ՀՈԳԻՍ

Հոգիս աւերակ տաճար է, ուր սպրիւ
յաճ ու վրաստ հաստատ լալիս, եւ մի աներեւոյթ ձեռք հան-
դարտ խնկարկում է յոյսերիս ու երազներիս ցուրտ
շիրիմների վրայ:

Էլ ո՞ր աղօթել - էլ ո՞ւմ աղօթել:

Յուլիս, 1917.

Զարթոյք:

Զարթոյք արեւորի ան իրանցիւն.
 Զարթոյք Զարթոյք ան իրանցիւն
 արեւորի ան իրանցիւն. Զարթոյք,
 Զարթոյք արեւորի ան իրանցիւն
 արեւոր. Զարթոյք, Զարթոյք
 արեւոր & Զարթոյք արեւորի
 արեւոր Զարթոյք 1914.



ԶԱՐԻՔԸ

Զարիքը ստների պէս կրունկիս կախւած մնաց եւ
նենգութիւնը օձի պէս սրունքներս գալարւեց. Մա'յր
իմ, մա'յր իմ, մոռացա՞ր արդեօք խաչակնքել
օրբանս. մա'յր իմ, չար աչքերի դէմ դիւթական
յուլունքներդ ո՞ւր կորան:

Յուլիս, 1917.

Գողգոթան.

Խաչի ծանր է, Գողգոթան հեռու.
Ինչո՞ւ այս մամբան անծայր ու դաժան, երբ
հեռու՝ թէ մօտ, վախճանս գիտեմ:

Փետրվար 1918.

ԳՈՂԳՈԹԱՆ

Խաչի ծանր է, Գողգոթան հեռու.

Ինչո՞ւ այս մամբան անծայր ու դաժան, երբ
հեռու՝ թէ մօտ, վախճանս գիտեմ:

Փետրվար, 1918.

Հոգոր ցանց:

Հոգոր ցանց, որ խնդրից աւելի՝
ցանց հրօքաց քան որ ի մտքում
խորանք վրայ քան ի ցանցում
շարժիչ.

Հոգոր ցանցում ցանց ոչ թան
անի և ոչ խոսքեր.
հոգոր 1918.

ՀԶՕՐ ՑԱԽԸ

Հոգիս քան է, որ խնդրից աւելի՝ ցանց հեծե-
ծաց մինչեւ որ մի ուժեղ ու խորունկ վիշտ փշրեց
լարերը ու համր դարձրեց.

Հոգի ու դաժան ցանց ոչ քան ունի եւ ոչ երգ
ունի:

Փետրւար, 1918.

Համար 10-75.

Կապիկոս պոստալ-բիւսի խառնակ
տարածուի. աշխարհ քրքրաւոր և
հոգի անցի. շրջան-կերպ, թի
կանի խելիքի, մշտ ան ըստի ինչ
սրբան վրանք. շէ քիւս զաւար
աշխարհ հոգի՝ հանգստեւ պահեմ
խորհրդ խառն:

Ինչպէս 1918.



1905 - Թիֆլիս.

ԼՈՒԹԻՒՆԸ

Կեանքիս ողբերգութիւնը խորունկ լուրջիւնն է.
աչքերիս փոխարէն միշտ հոգիս լացեց. շրթունքիս
ծպտին, ծիծաղին, խինդին, միշտ անմասն մնաց
հոգիս վիրաւոր. չէ՞ լինը յանախ ալեկոծ հողմից՝
հանդարտ է պահում խորքերը խաւար:

Փետրւար, 1918.

ՅԵՐԵՄԻԱՍ

Երեմիայի ցանկի ու անվանի
հոգևորական զորութեան
համար իմ անունով խոստովանեմ
Քրիստոսի անմահ զոհարարութիւնը
յուսման համար ու յիշատակ
մեծարարութեան համար
հաւատարմութեան համար:

ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ

Հանդերձեալ կեանքի ու անմահութեան մեր հա-
ւատը մեր իրական կեանքի թշուառութեան ամենա-
մեծ ապացոյցն է. ցաւած հոգու ու նիսլւած անմարու-
թեան երազած հատուցումի պատրանք:

Կարկէզեթիւն.

Ապագի Կարկէզեթիւն Բարսեղ
Տիւնայէ, իւր տնայաւոր ջնջի թուրի
զոր ~~Կարկէզեթիւն~~ Կարկէզեթիւն, զաշտի
Զարկէթիւն Վաշի, արշալոյսից գոյները
Կարկէթիւն թուր տնայաւոր
շուրի:

Փետրուար 1918.

ԿԱՐԵՎՏՈՒԹԻՒՆ

Սպանել կարեկցութիւնը մարդու մէջ՝ միեւնոյն
է, թէ անտառում ջնջել բոլոր երգող քոչուններին,
դաշտերից ծաղիկները վերցնել, արշալոյսից գոյները
եւ երկնքից բոլոր աստղերը շորթել:

Փետրուար, 1918.

Handwritten signature.

Left column under Supplement
Proposed Public Supplement
Fund & under Supplement
May 1918.



1912 - L. Ogden.

ՄԱՀՈՒ ԺՊԻՏԸ

Երբ հոգու բոլոր ժպիտներն են մարում մահու
ժպիտը մնում է ամենէն հրապուրիչ:

Մայիս, 1918.

Հրապարակ



Հրապարակ, ոչ միայն յայտնի վրայ
 արարանէ պիտի. թաքնած արարանք
 շնորհ թաքնած ծառայութիւնք
 թաքնած, որ մի-
 չ պատճառէ թաքնած արարանք վրայ
 Դուռն ոչ պիտի շնորհ ծառայութիւն
 Ծառայութիւն ու թաքնած թաքնութիւն.
 Երբեք իշխար ինչ արարանք թաքնած.
 Հրապարակ, ոչ թաքնած յայտնի
 ու թաքնած վրայ ինչ միայն թաքնած
 միայն արարանք պիտի: Երբեք թաքնած
 արարանք թաքնած արարանք ու արարանք
 ու արարանք:

Կիւն. 1918.

ՍՓՈՓԱՆՔ

Երանի՛ նրան, ով մեռած յոյսերի վրայ արտասուել գիտէ. թափած արցունքի շիթերը բուրալից ծաղիկներ են, որ մի քննոյշ ու խնամոտ ձեռք ցանում է թանկագին գերեզմանի վրայ:

Հոգուս մէջ այնքան շիրիմներ կան, ծաղիկներից ու խունկից թափուր, որոնք ի գուր են սպասում արցունքի:

Երանի՛ նրան, ով թաղած յոյսերի ու երազների վրայ իր մեծութեան մէջ արտասուել գիտէ: Մեծութեան արցունքը ամենէն անկեղծն է եւ ամենէն սիրովիշը:

Փետրւար, 1918.

ՍՈՒՐԵ ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ
 ԳՐԱԴԱՐԱՆ
 ST. NERSES SHNORHALI
 LIBRARY
 ARMENIAN PRELACY

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Աչքերնիս դէպի մշուշապատ հեռուն՝ մենք միշտ
երջանկութիւն ենք փնդրում, մինչեւ որ յանկարծ
կսկիծով իմանանք, թէ այն անցել ենք առանց իմա-
նալ, առանց տեսնելու, ապրել ենք՝ առանց ճաշակե-
լու, ինչպէս ծարաւից պապակած կարաւան, որ
անապատում գիշերով է անցել ովագիսի առջեւից
ջուր փնդրելով:

* *

Երջանկութիւնը մեր առջեւ չէ, այլ մեր յետեւը,
եւ այս պատճառով նա երբեք իրականութիւն չէ, այլ
ցաւագին մի յուշ, դառն ամսասանք, անդարձ մի
կորուստ, որ բնաւ չը լինէր, աւելի լաւ էր:



1912 – Լօզան .

ԱՐՑՈՒՆՔԸ

Ծնած օրից մինչեւ խոր ծերութիւն մեր աչքերը արցունք են քափում, մերք բաց՝ աշխարհի առաջ, մերք ծածուկ՝ մեր հոգու խորքում:

Եւ պարապ արցունք չը կայ աշխարհում:

Եւ ամեն մի կաթիլ արցունքով՝ մենք միշտ մի գերեզման ենք ցօղում – յոյսի գերեզման:

Մանուկ՝ մենք լալիս ենք ցոլք ու ծաղկի, աստղ ու արեւի համար. լալիս ենք ժպտով ու ժպտում ենք լացով:

Երիտասարդ՝ – մենք սէրն ենք գուրգուրում, յոյսը պրպտում ու քաղում արցունքով: Ալեգարդ իմաստութիւնն է գալիս, որ կեանքի խորշում ցան է պրպտում, հօր ցաւեր, որոնք ամենքն էլ մեռած յոյսեր են: Ապա լալիս ենք մահը մեր սիրելիների ու մտերիւմների:

Միակ մահը, որ չենք լալիս, դա մեր սեփական վախճանն է:

Եւ արդեօք խանձարուրից մինչեւ գերեզման մեր քափած արցունքը մեր սեփական մահւան համար չէ՞ . . .

Մայիս, 1921.

Պարիզ.

ԺՊՏՈՒՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐԸ

Կեանքը երազների եւ յոյսերի անծայր ու խաբուսիկ մի շարան է.

Ամեն մի իրագործւած իդճ միշտ մի փոքրիկ մահ է:

Յոյսը սոսկ ստուերն է մահի եւ բնութեան մի շփեղ պատրանքով մենք երջանիկ ենք, երբ յոյսը բռնած մի ֆայլ աւելի ենք մօտենում գերեզմանին:

Ամեն մի իրագործւած յոյս մեր գունատ ու ժպտուն գերեզմանափորի բաւի մի հարւածն է մայր հողին: Մեր յաղթանակի ֆրֆիջի միջից նակատագրական բաւի զրնգոցն է լսում միշտ:

ՄԱՐԴԸ

Մի հին անէծքի տակ կռացած՝ նա ե՛ւ թշւառ է ե՛ւ դաժան: Իր հոգին՝ վատ կրֆերի փոքորիկ, արարքներն ու գործերը տրտում ապաշաւանքի աղբիւր: յոյսերը՝ մահու ֆամբին ցանւած վարդեր, որ ֆանի հաւաքում է, աւելի մօտենում է նակատագրական սեւ փոսին: Արարածներից ամենաթշւառն է նա եւ իր թշւառութեան չափ գէշ է իր հոգին:

ԿԻՆԸ

Կինը՝ երագուն ու անաքատ հոգիների համար կախարդական տիեզերք է, մի ոսկե հեփիաթ անծայր ու հմայիչ, նւիրական խորան հինաւորց տանաբում, ուր սիրող սրտերը մխում են ու այրում պաշտամունքի կրակով:

* * *

Կինը բանաստեղծութեան բանաստեղծութիւնն է եւ արւեստի՝ արւեստը, մտածումներէն ամենէն վսեմը, որ մի գեղասէր Աստուծոյ յօրինեց: Նա յաւիտենական աղբիւրն է բարձրագոյն յոյգերի եւ վսեմ գործերի. մի աստուծուհի, որի զօրութիւնը սակայն, ինչպէս բոլոր աստուծոյնքի պաշտողների հաւատի մէջ է:

* * *

Թագուհի եւ իշխող անբիծ սրտերի վրայ կինը եւ բաց, դիւրընթեռնելի գիրք է, կամաւոր մի հարմ բոլոր նրանց համար, ում կեանքը լոկ ախտաւոր հեշտանք է եւ սէրը ցոփութիւն:

Աստուծուհու ոսկե գահոյքն աւելի շուտ է ձանձրացնում նոյնիսկ առաքինի կանանց, քան կրքերի փոքորիկը: Հեշտասէր կինը բնաւ գոհ չէ իր կրքերին, վասնզի նրա հոգում առաքինութիւնն ու մոլութիւնը, բանականութիւնն ու տարփանքը միշտ գուգընթաց են ու հաւասարագոր: Մէկը միւսին երբեք չի իշխում:



1921 – Փերարմէ (Ֆրանսա) .

*
* *

Լաւագոյն կի՛նն իսկ արժանի չէ սիրող ու երագող
տղամարդի մի կաթիլ արցունքի՛ն:

Ես շատ եմ լացել աշխարհում, եւ միակ արցունքը,
որի համար ամառում եմ, դա կնոջ համար թափած
արցունքն է: Ի՞նչ փոյթ. եթէ մի հրաշքով ինձ
նորից վիճակէր վերսկսել անցած կեանքս, նոյն
աղէտաւոր արցունքը կը թափէի նոյն սիրով: Եւ յետագայ
բոլոր սերունդները իրենց ամենէն անկեղծ,
ամենէն բեղմնաւոր արցունքը յաւիտենապէս դարձեալ
կնոջ համար կը թափեն:

Կի՛նը յաւիտենական պատրանքն է եւ պատրանքներէն
ամենէն հօրը, ամենէն դիւրիշը, անգամ այն ժամին,
երբ սրտերի մէջ դառնութեան քոյնն է քամում
անողորմաբար:

ԲԵԹՆՈՎԷՆԻ ՆԻԱԳԻ ԱՌՋԵԻ

Որբուկի պէս՝ որ կէս գիշերին խաւարի վախից «մայրիկ» է կանչում – մինչդեռ մայրը վաղուց է մեռած – մենք փնդրում ենք Աստծուն Երգի, Կրօնի եւ Արեւստի մէջ:

Երգ ու երաժշտութիւն, արեւստ ու կրօն, խաւարից վախեցող որբուկի նիչեր են լոկ, որոնք յաւիտեան կը մնան անպատասխան:

*
*
*

Այս շփեղ ու սրտապարար հնչիւնների փոխարէն, որոնք ի գուր Աստուած են որոնում, երանի թէ այն Աստուածը իրօք լինէր, որպէսզի աղօթքը – տառապանքի աղեկտուր կանչ – կարենար նրա դռները բաղխել եւ լացը՝ գերագոյն երաժշտութիւն՝ նրա նամբան ցոյց տար տառապող մարդուն:

ՆԻԱԳ

Դիւրական թրթիռներ են հնչիւնները, որոնք չը գիտես ո՞ր կախարդական աշխարհից գալիս են ու հոգուդ վրայ թառում եւ իրենց երփներանգ թելերի դողդոջով, աստուածային յոյզը թափում էութեանդ վրայ: Ու ձայների ելեւէջների հետ՝ մի անորոշ թախիծ, կորստի կսկիծ է համակում հոգիդ, հեռաւոր ու խուլ մորմոքը մի էակի, որին չես տեսել, չես նանաչում, բայց որ բռնն է, քո հոգու մի մասը:

Երաժշտութիւնը լացող մի հոգի է, անծանօթ ու հեռաւոր, որ քո հոգին է. անորոշ ու հզօր փափագ, որ կեանքիդ ունայնութեանը եւ քո աննարութեանն է թարթում, որպէս մութ ու մոլոր անապատում խուսափող մի նրագ. մի անծանօթ երագ, որ ժպտում է ու գնում, միշտ հայեացքդ իր ցոլֆերին կապած. մի անծայր ու անորոշ կարօտի անուշ թախիծ, գուրգուրիչ տրտմութիւն մի հեռաւոր ու անյայտ գերեզմանի վրայ, ուր թաղւած մէկը կայ ու նւում է քեզ համար. անապատում մոլորւած մի զրնգան կարաւան, որ տանում է էութեանդ ամենաթանկ մասը – քո հոգին:

Երաժշտութիւնը անմահութեան մեր անզօր տենչի հառաչանքն է խոր, մահու կսկիծը, անցած օրերի սուգ ու հեծկլտանք եւ գալիքի տրտմութիւն, օրօրը մայրական եւ աղօթքը թաղման:

ՑԱՍԿՈՏ ԵՐԿՈՒՆՔ

Կայ մի այլ երաժշտութիւն, որ տրտմութիւն չէ, այլ ցասում, որի նուագարանի լարերը ջլերն են գործող բազուկների եւ հնչիւնները՝ վիթխարի տնօրէն աշխատանքի: Տնօրէն յաւիտենական ընթացքով, որ հնչում է երբ մուրներն են զրնգում քանձր սալի վրայ, ֆրտինքն է թշուր շիկացած երկաթին, փուրան է եռում իմացական հեւքով, հրաշունջ մեքենան է որակում հարբած գագանի պէս, անիւներն են շառաչում խելագար քափով: Հրաշագործ բնագոյական արեւստն է այն աւերող ու ստեղծագործող, որ երկնում է ցասումով, փշրում է նիւթը, որ մայրն է տանջանքի:

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՐԻԹՄ

Հովերն են սուլում խրճիթների վրայ ուր թշառութիւնն է ծւարած: Մրրիկները ժայռերը ծեծում, ծովն է փոթորկւում, ավերը կրծում, միշտ տիեզերական մի տնօրէն է, որ հնչում է բնութեան ծոցից յաւիտենական ընթացքով:

Անծայր երաժշտութիւն, որ ոչ սկիզբ ունի, ոչ՝ վախճան:

ՄԵԼԱՆԽՕԼԻԱ

Մենակ եմ, վի՛շտ իմ:

Կեանքի փոքորկոտ ծովը յոյսերիս փխրուն նաւը
խորտակեց եւ ալիքները տրամուրեան ափերը նետե-
ցին ինձ:

Ահա վերստին մենակ եմ, վի՛շտ իմ:

* *

Մութ անկիւնում ինձ պէս յոգնած մի ճպուռ
կեանքի ճանճորոյթն է երգում, միակերպ, անվերջ,
եւ սուերները մեղմիւ փափսում են լռութեան մէջ
ունայնութեան յաւիտենական զրոյցները, որոնք ո՛չ
սկիզբ ունեն, ո՛չ վախճան:

* *

Ո՞վ է հեծկլտում լուսամուտիս տակ. խաւարի
մէջ պառաւ վիռկը փանդում է տարիների գործածքը
եւ գիշերը շնչիւնով համարում է սրտիցս ծորացող
արիւնի կաթիլները:

* *

Հանդա՛րտ, մի՛ թրթռա սի՛րտ իմ, թող որ
փամփ, չէ՞ ամեն մի կաթիլ իր հետ տանում է ուսերս
ննշող ճանճորոյթի այս հսկայ բեռի մի մասը:

Թող որ փամփ, սի՛րտ իմ, ես ու դու շատ եմք
յոգնած, շա՛տ եմք մենակ:

Այնտեղ ներքեւում դագաղագործը սղոցում է
տախտակները, նրա տեղոտ հարածի ճայնը հնչում
է ուժգին եւ ծեր վարպետը անյոյգ ու խաղաղ լուծում
է կեանքի բարդ առեղծւածը:

Շուտ, շո՛ւտ, ծերո՛ւկ, այնպէս ծանր է այս
բեռը . . .

Մենա՛կ եմ, վի՛շտ իմ:

Էլ ոչ ոք չ'ունեմ, էլ ոչինչ չ'ունեմ: Ամենքը լե-
ցին ինձ եւ անցան, ինչպէս անապատում մենաւոր
շիրմի վրայից սուրացող հողմերը, ինչպէս ցամաքած
ովազիսը լճոյ կարաւան, ինչպէս դատապարտածի
վերջին փունը ոսկեգօծող երազները:

Ո՛չ սէր ունեմ, ո՛չ հաւատ եւ ոչ ցնորֆներ:

Մենակ եմ, վի՛շտ իմ:

Ունայնութեան նաւակի վրայ առագաստ բացած՝
իմ դժբախտ սէրը չւեց դէպի այլ հորիզոններ, հա-
ւատս մեռաւ նենգութեան օձի կծիկների մէջ եւ ես
նրան թաղեցի գիշերւայ կրծքում, որպէսզի արեւի
ո՛չ մի շող չը կաթի նրա դամբարանի վրայ. ցնորֆնե-
րիս բուրաւէտ փունջը կեանքի դառնութեան հողմերը
փետեցին եւ նրանց թերթիկները աշխարհի հզօրների
առների կոխան եղան:

Էլ ոչ ոք չ'ունեմ, էլ ոչինչ չ'ունեմ:

Հոգուս կապուած ու աւերակ տաճարից աստ-
ւածները խոյս տւին եւ էլ ոչ մի փնփոյշ ձեռք չի խըն-
կարկում յոյզերի բուրվառը սիրուց ու յոյսից որբա-
ցած սեղանի առաջ:

Եւ դագաղագործը ներքեւում սղոցում է տախ-
տակները:

Շո՛ւտ, շո՛ւտ, ծերո՛ւկ, այնպէս ծանր է ձանձ-
րոյթի այս բեռը իմ փխրուն ուսերի համար:

Մենակ եմ, վի՛շտ իմ:

Այդ դո՞ւ ես . . .

Նա այնպէս ներս մտաւ ինչպէս երկնփից թարթող
աստղի գունատ մի ցոլֆ, ինչպէս ֆնած մանկան երե-
ւակայութիւնը շոյող երագ:

Դո՛ւ ես, ի՛մ վիշտ, ես մանաչում եմ այդ մար-
մարէ մակատդ, որ ցաւի սեւ ծաղիկներն են պսակում.
այդ ծով աչքերդ, ուր թախիծն է լողում սգուր ու
այրի կարապի պէս, մանաչում եմ մարգարտի պէս
վնիտ կայլակները, որոնք իջնում են թերթերուն-
ներիցդ եւ կախում են դալուկ այտերիդ վրայ. մա-
նաչում եմ այդ նուրբ, դողդոջուն ու գունատ շքը-
թունֆներդ, որոնց հպումը ես միշտ զգացել եմ իմ
դժբաղդ մակատին եւ այդ թաւ ու ալեծածան վար-
սերդ, որ գիշերներն են հիւսել ֆո չֆնաղ գլխին, որ-
պէսզի նրանց հարուստ ծալֆերի մէջ թագցնեն տիե-
զերֆի ցաւի գաղտնիքը:

Այդ դո՛ւ ես, ի՛մ վիշտ, ո՛հ, ես այժմ գիտեմ, այդ
դու ես թափ տալիս ծերուկ վարպետին իմ դագաղը
կերտելու, դու ես պառաւի ձեռքով ֆանդում գործ-
ւածֆն իմ կեանքի. դու ես երգ տւել այս խեղճ մալու-
ռին կեանքի ձանձրոյթը սգալու, դու ես հեծկլտում
խաւարի մէջ տիեզերական հսկայ դամբարանի վրայ:

Մենակ եմ, վի՛շտ իմ, եւ ես ֆոնն եմ վերստին:

Ա՛ն ինձ դարձեալ չֆնաղ ու բուրաւէտ բագուկնե-
րիդ մէջ, սղմիր ֆո կրծքին եւ թող թերթերունֆնե-
րիցդ կախւած արցունքներն ընկնեն իմ դժբաղդ

1920 - Փարիզ.



գլխին եւ գունատ շրթունքներիդ պաղ համբոյրը
դրոշմի իմ տանջւած նակատին:

*
* *

Ես քեզ փնդրել եմ կոյսի սեւորակ աչքերում, ուր
մի օր իմ սէրն էր ապաստանել որպէս լեռնային գե-
ղեցկուհին սեւ վրանի տակ. ես քեզ փնդրել եմ բոլոր
տառապողների արցունքի ու հառաչանքի մէջ, ես քեզ
փնդրել եմ դամբարաններում, ուր մեռնում էին վեր-
ջալոյսի շողերը:

Տակաւին տղայ՝ գունատ ու երագուն, դո՛ւ էիր
հրապուրում ինձ դէպի խիտ անտառների միայնու-
թիւնը, դէպի խուլ, մթին ձորերը, հինաւուրց կաղնու
ու ծերուկ ժայռի անհամբոյր կրծքին առանց պատ-
նառի լալու համար: Դո՛ւ էիր վարդագոյն շամանդա-
ղի միջից վաղորդեան շողերի հետ զարթնող կեանքի
վրայ բեկբեկում ու ցոլք արձակում եւ երեկոյեան
վերջալոյսին լեռնակատարների վրայ ժպտում քախ-
ծոտ ու անհուն ժպտով: Կապտաւուն մշուշի մէջ դու
էիր ծածանում երագուն լնի վրայ, ուշ գիշերներին
դու էիր փսփսում նռնիների մէջ, որոնք գլխիկոր դի-
տում էին իրենց ներքեւ հանգչող գերեզմանները:

Մենակ եմ, վի՛շտ իմ,

Եւ քո՛նն եմ ես . . .

1906.

ԾԵՐՈՒԿ ԶԱՆԳԱՀԱՐԸ

Գրիչս վար դրի. խորունկ գիշեր է:
Յոգնած գլուխս տնփում է ցաւագին:
Լուռ է շուրջս:

Եւ համատարած լուրքեան մէջ՝ մի զանգի ձայն
եւ լսում մերք որպէս ամենահեռաւոր աստղի վրայ
քաղման մի խուլ ու անհուն ղողանջ, մերք որպէս
տիեզերքի անդունդներում մի վիթխարի պղնձի ան-
դադրում տնփոց եւ մերք որպէս արեւներից ու եր-
կրնից անդին, անհունի մէջ կախւած երկու դիւքա-
կան պղնձ գնդերի յարատեւ եւ համաշափ քաղխու-
մից ծագող հնչիւններ, դողդոջ ու թաւ. զըրը՛նգ, զը-
րը՛նգ, զըրը՛նգ . . .

Եւ ամեն մի զըրնգոցը ծնունդ է ու մահ:

Ինչո՞ւ ապրել, ինչո՞ւ խորհել, ինչո՞ւ զգալ, լալ
ու խնդալ, ինչո՞ւ յուսալ ու պայքարել, ինչո՞ւ տնե-
չալ յաղթանակը, ինչո՞ւ ողբալ պարտութիւնը – ի՞նչ
ասել է յաղթութիւն ու պարտութիւն, յոյս ու անյու-
սութիւն, փառք ու մեծութիւն, յոյզ ու խնդութիւն,
երբ այդ զանգը կայ, կայ, կայ . . . Երբ նրա ղողան-
ջը ընթանում է ստեղծագործական բիթմի հետ, ինչ-
պէս մահու ծածուկ ֆրիջը ծննդեան երկունքի հետ:

Ո՞վ է տիեզերական յարատեւ քաղումի այդ
վիթխարի Զանգահարը, ո՞ւր է նա, մի հեռաւոր
աստղի՞ վրայ, տիեզերքի անդունդներո՞ւմ, քէ՞

արեւներից ու երկինքներից դէն, տիեզերքից դուրս
եւ տիեզերքն իր ձեռքին:

Չը գիտեմ, չը գիտեմ, չը գիտեմ . . .

Եւ նրա զանգի ձայնն եւ լսում, միապաղաղ ու
թաւ ղողանջ իրար բաղխող պղնձների, թաւ ու բեկ-
բեկ ձայն, որպէս ծերուկ խելագարի յիմարական
ֆրիչ մի անսահման այրի մէջ:

Վայրկեաններ չի խփում այդ անօրինակ ու ահա-
ւոր Զանգահարը, ոչ ժամ ու օրեր – ժամանակից
դուրս բեկբեկում է որպէս պղնձ անձրեւ, որ մաղ-
ւում է տիեզերքի վրայ եւ իմ հոգում:

Ու ամեն մի կաթիլը ծնունդ է ու մահ, ժպիտ է
ու ցաւ, բաղդ է ու դժբաղդութիւն, խանձարուր ու
գերեզման միաժամանակ. ծնունդի առջեւ մահն է
ֆրէջում, ժպտի վրայ արցունքն է կախւած, խան-
ձարուրի տակ՝ գերեզմանն է հեւում բերանաբաց:

Եւ վիթխարի զանգի ղողանջը լսում է յարատեւ
ու համաշափ՝

զըրը՛նգ, զըրը՛նգ, զըրը՛նգ . . .

* *

Կա՛ց, կա՛ց, ո՛վ ծերուկ խելագար:

Կա՛ց մի վայրկեան, մի հագարերորդ վայրկեան
կա՛ց: Չե՞ս տեսնում թիթեռնիկը դեռ արեւի առաջին
ցոլքը չը խմեց, կոկոնն իր աչիկը լոյսին չը բացեց,
նորածին մանկան շրթունքը մօր ստինքը չը գտաւ,
ձագուկը դեռ նոր փշրեց կտուցով ձուի կեղեւը, արե-
ւին նայեց ու նւագ. նորածին եղնիկը, տե՛ս, դող-
դոջում է խոտերի մէջ մօր արգանդի ջերմութեանը
կարօտ:

Կա՛ց, կա՛ց, ո՛վ ծերուկ խելագար, վիթխարի ու
ահաւոր Զանգահար, քո սարսափից մարդը կրօն ու
Աստուած է յօրինում եւ ի վերջոյ գիրկդ ընկնում
առանց կրօն ու Աստուած:

Ահա ես եւս հնազանդ քո ճայնին իջնում եմ արեւ-
ւիս հետ քո ցուրտ գիրկը, իջնում եմ միլիօնների
հետ, բայց թո՛ղ որ թիթեռը արեւի ցոլքը խմի, թող
որ կոկոնը բացւի ու բուրմունք արձակի, թող որ մա-
նուկը ժպտայ ցոլքին ու ծաղկին, ճագուկը թռչի,
լոյսի մէջ լողայ, եղնիկը խայտայ մօր ոտների տակ,
կա՛ց, կա՛ց . . .

*
*
*

Զանգը հնչում է խորունկ լուրժեան մէջ անողոք
ու յամառ, թաւ ու բեկ-բեկ անհունի ծոցից որպէս
ծփանքը պղնձէ ծովի, որպէս հեծկլտանք երկնող
բնութեան, որպէս հեկեկանք անվերջ հոգեւարժի,
որպէս սարսուռը վիթխարի փուլումների:

Յոգնած գլուխս սղմեցի ձեռքերով, որպէսզի
խեղդեմ դրնդիւնը բիրաւոր ոտնաձայների

Նրանց՝ որոնք անցան,

Նրանց՝ որոնք անցնում են,

Նրանց՝ որոնք անցնելու են

ծերուկ Զանգահարի բագուկի թափով՝ որպէս մրրկի
շնչով:

Ինչո՞ւ ապրել, ինչո՞ւ խորհել, երբ այդ վիթխա-
րի զանգը կայ իր անողոք Զանգահարով, երբ մա-
կատագրական դողանքը, որ քրքիջն է մահուան – հըն-
չում է խանձարուրի վրայ:



1937, Յուլիս – Բալարիւկ Լէ Բէն (Ֆրանսայ)

ՑԱՍՈՒՄՆ

Ի՞նչ խաւար է դուրսը:

Հոգմերն են լալիս մի հին ցաւ խորունկ ու ան-
ծայր:

Իմ մենաւոր խցիկը եռում է անծանօթ ու խռուն
շշուկներով: Հեծկլտանք կայ անկիւններում:

Ո՞վ է հեկեկում, ո՞վ է ծւատում իր կուրծքը
եղունգներով:

Ի՞նչ խաւար է դուրսը. մի չար ձեռք շորքել է
երկնքից բոլոր աստղերը եւ դէպի Աստուած տանող
բոլոր փամբաները փակել խաւարով – ի գուր են հե-
ծեծում խուճապած խեղներն ու անմարները:

Կատաղի հոգմը դռնակս է կրծոտում եւ լապտե-
րիս բոցերը խաղում են սուերների հետ: Ու հոգիս՝
լապտերիս պէս պլպլան, աղօթք է փնդրում, որ շի-
կացած նետի պէս այս խաւարի քանձրութիւնը պատ-
ռէր Աստծուն հասնելու համար:

«Տէ՛ր, լռյադ տուր ինձ զարգանդով լեցուն այս
գիշերը վանելու խուճապած ու անտուն քշառների
առաջ.

«Տէ՛ր, կրակդ տուր ինձ ահեղ ու հրաշագործ՝
քո այս ախտաւոր տիեզերքը սրբելու, ո՞վ Աստուած
քշառութեան ու ցասումի . . .

Ձէ՛, այս չէ ուզածս.

Մրրիկի խօսքեր – ու հոգիս աղօթք է պրպտում:

Դուռս մոռցաց:

Քամի՞ն է . . . Ո՛չ:

Մէկը կամացուկ ներս մտաւ պատանֆն ուսերին
ու պատերի ստւերների հետ լուծւեց անձայն:

— Ո՞վ ես դու.

— Ես քո աղօթքն եմ:

— Իմ աղօթքք . . . բայց . . .

Նա հանդարտ մօտեցաւ ինձ, ժպտաց աչքերիս
մէջ իր անհուն ժպիտը մեռելի, եւ փչեց լապտերս
մարեց:

— Քայլի՛ր եւ դուն, ասաց:

Դուրս եկայ գլխաբաց եւ բոկոտն, ու առանց ցա-
ւի ու առանց աղօթքի, խունապած ամբոխների թըշ-
ւառութեան ու ցաւի հետ, մենք մեր հոգիների ու
մտածումների մէջ — Աստծու թաղումը կատարեցինք
այն գիշեր: Թաղեցինք Աստուածը եւ յետոյ՝ մեր ցա-
սումի շունչով մամբայ ընկանք մի նոր Աստուած
փնդրելու:

Յունիս, 1918.

ԹԻԹԵՌԸ

Ուշ գիշերային մենութեանս ժամին, մի մոլոր-
ւած թիթեռ լուսամուտիցս ներս ընկաւ, լապտերիս
շուրջը պտոյտներ գործեց, պլպլան բոցի ցոլերը
խմեց ու կրակից հարբած՝ փնդրում էր մէկին խելա-
յեղ թափով:

Փնդրում էր մէկին եւ իր ստւերին փարեց:

Փխրուն թւերով զարկւում էր պատերին, ձե-
ղունին, սիւնին, ամեն տեղ՝ ուր ինքը տանում էր իր
ստւերը ու իր կրակը:

Ստւերը փախչում էր ու միշտ մօտիկ էր, փաշում,
դիւրում էր ու, չը կար, չը կար. եւ թիթեռը նրա
յետեւից կրակով հարբած՝ փշրում էր իր թւերը,
ջարդում էր իր կեանքը իր իսկ ստւերի համար:

Եւ փշրւած թւերով յատակին ընկաւ . . .

Նայում էի խեղճուկ թիթեռին, եւ աչքերս թա-
ցացան:

Թիթեռի՞ համար . . .

Զը գիտեմ.

Արցունքներս իջան այտերս ի վար.

Պատրանքից յոգնած հոգիս էր լալիս:

Եւ թիթեռն ընկած էր յատակին փշրւած թւե-
րով ու անկենդան:

Յունիս, 1919.

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Ուշ գիշերային մենութեան ժամն է.
Աչքերիս առջեւ անդունդի խորքին սեւ գետ է
 հոսում ու մտածումներս՝ ավերին շարւած
 վախժանի մանուկներ սուրացող ժամերի
 փղանցփին են փարել, դադար են հայցում:
Ու դադար չկայ . . .
Մի դաժան աստծու մտրակն է շաչում անհունօրէն
 ահեղ երգը լոռութեան.
Ու ամեն ինչ սլանում է խելայեղ վազքով:

* * *

Մտածումներս տանջանք են ահա.
Տօնավաճառից հէնց նոր դուրս եկայ.
Եւ առֆ ու վաճառֆ ողջ ձախող անցան.
Էլ ո՞ւր յետ դառնամ:
Գիշեր է ահա.
Իմ անցած համբին մի անծանօթ ձեռք բռնող
 կամուրջները աւերեց.
Ու լոռութեան մէջ մի հարբած աստուած իր
 արարածների բաղդին է փրփում ու մտրակը
 շարժում շառաչիւնով ահեղ . . .

* * *

Լապտերիս շուրջը մի թիթեռ է խաղում.
Երազ է փնդրում կրակով հարբած.
Ու գտաւ նրան. բոցերից ծնաւ.
Լոյսերով օծուն գեղեցիկ էր նա.



Եւ փախչում էր ու միշտ մօտիկ էր.
Քաշում էր, դիւքում եւ կար ու չը կար:
Սիրահարը նրա յետեւից զարկւեց ձեղունին,
սինին, պատերին.
Ապա երագի սիրուն մի յետին նիգով նետւեց բոցերի
մէջ, քեւերն այրեց ու անկենդան յատակին
փուեց:

Միւսը էլ չը կար. իր ստերն էր այն . . .
.....

Աչքերս քացացան.

Պատրանփից յոգնած հոգիս էր լալիս:

* * *

Տօնավաճառը շատ հեռու մնաց,
Ուր առֆ ու վաճառփից այնպէս փռշման եմ:
Ա՛հ, ինչպէս կ'ուզէի նորէն յետ գնալ.
Եւ շուրջս խաւար է ու այնպէս ուշ է.
Հին է այս մամբան. այն մօրուց գիտեմ.
Թէ ո՞ւր եմ գնում, այս է որ չը գիտեմ.
Մի դաժան աստծու մտրակն է շաչում.
Եւ ամեն ինչ սլանում է խելագար վազով.
Ու դադար չը կայ . . .

1919.

ԾԵՐՈՒՆԻՆ ՄԵՆԱԻՈՐ

Ես նրան ամեն օր տեսնում էի հասարակաց պարտիզում:

Նա այնքան գունատ էր այն ծերունին եւ այնպէս վտիտ ու անուժ: Խուճապած ու մաքուր գգեստը վերէն վար կոնկած ամառ թէ ամեն, ոտներին մի գոյգ մաշւած հողաթափեր, եւ գլխին մի փոքր թեփ դրած մի հնամաշ գլխարկ: Իսպառ ներմակ միքուք ունէր, նոյնպիսի յօնքեր, հեգ ու խոռուն աչքեր, բարի ժպիտ եւ բաց, հրապուրիչ արտայայտութիւնով դէմք: Քայլում էր հասարակաց պարտիզում բազմութեան միջից առանց ամբոյսը տեսնելու, ու միշտ մի վարդ ունէր ձեռքին եւ մի այլ ծաղիկ կրծքին դրած: Հոտոտում էր ձեռքի ծաղիկը, եւ փնդում նորերը: Գուրգուրում էր ծաղիկները — ժպտում էր ծառերին, խոտերին, կանաչներին, թռչուններին հասարակաց պարտիզով անցնելիս:

Ոչ ոք չը գիտէր, թէ ո՞վ էր նա եւ ինչո՞ւ այդպէս: Մարդիկ նայում էին նրա յետեւից հեգնական ժպտով, շներն էին հաջում եւ մանուկները յետեւից ընկնում ու փաթեր նետում:

Եւ նա ժպտում էր մարդկանց, մանուկներին, շներին:

Ու մի անգամ մի փար դիպաւ ծերունու գլխին եւ արիւնը ծորաց ձախ փունքի վրայով:

Նա կանգ առաւ, ձեռքով բռնեց վերքը, շուրջը

նայեց, դէպ ինձ վագեց շտապով, ականջիս կոացաւ եւ երկիւղով շշնջաց:

— Գիտե՞ս ինչու եմ սրանք այսպէս հալածում ինձ, որովհետեւ ես իրենց նման չեմ, բայց չասե՛ս նրանց, չար եմ . . .

Եւ դարձեալ ժպտաց ու միշտ մի ձեռքով փունքը բռնած, միւսով իր անբաժան վարդը, շտապով հեռացաւ, ժպտալով ծաղիկներին, խոտերին, ծառերին, կանաչ տերեւներին ու մանաւանդ թռչուններին:

Ես նայում էի յետեւից, ու մեքենայօրէն կրկնեցի իր խօսքերը. «Ես իրենց նման չեմ»:

Կրակէ խօսքեր էին, որ առեղծւածական ծերունին դարերից շորթելով, մանկան անմեղութեամբ՝ շարտեց ու անցաւ:

«Հալածում եմ ինձ, որովհետեւ ես իրենց նման չեմ»:

Բոլոր խաչելութիւնների, բոլոր նահատակութիւնների, խարոյկների, բոլոր փարկոծումների գաղտնիքն էր, որ մրմնջաց ու անցաւ:

Դարերն ու սերունդները ժանիքներ ու նիրաններ ունեն բոլոր նրանց համար, «որոնք իրենց նման չեն»:

Վա՛յ նրան, ով նման չէ ուրիշներին ու . . . անգործ է:

ՀԱՅՐԸ

Ծերունին մեղմիւ դուռս բացեց, ու ծունկի եկած յատակին, ձեռները տարածեց օդի մէջ:

— Երկու գաւակներս սպանեցին այս գիշեր իմ դրան առաջ, դա՛տ ու արդարութիւն . . .

Նրանց հայրն էր . . .

Ծեր այտերի վրայից արցունքի պղտոր կաթիլներն իջնում էին, գլորւում մերմակ միրուքի վրայից ու թրջում յատակը:

— Դա՛տ ու արդարութիւն, գաւակներս մորթեցին, մրմնջում էր դժբախտ ծերուկը:

Պաղ սարսուռը ուսերիցս սկսեց ու վար իջաւ թիկունքովս: Ի՛նչ դժւար է փշրել ցաւի շղթան, որ կապում է ամենքիս:

Գրկեցի ծերունու գլուխը ու պինդ, պինդ կրծքիս սղմեցի ու արցունքներս խառնեցի նրա արցունքներին:

Մենք հեկեկում էինք, նա իր գաւակների համար, ես էլ իր ծեր արցունքի:

Կա՞յ աշխարհում արդարութիւն, որի հարւածը չարագործի հետ չը խորտակի ե՛ւ անմեղներին:

ՄՈՒՐԱՑԻԿ ԵՂԲԱ՛ՅՐ

Մուրացի՛կ եղբայր, դու իմ տանջանքն ես. ահա մենութեանս մէջ ես քեզ եմ յիշում: Դու այնպէս դժբաղդ էիր փողոցում այն օրը: Զիւն էր մաղւում քո ալեգարդ ու տառապած գլխին, ցնցոտիներդ քեզ չէին պատսպարում ցրտից, դու դողդողում էիր ու հեծեծում: Եւ չորացած ձեռքդ ինձ մեկնեցիր եւ աղերսագին հայեացքդ հոգուս մէջ մխեցիր կրակէ նետի պէս:

Յիշում եմ. ձեռքիդ մէջ արծաթ դրամներ քափեցի առատօրէն եւ այնպէս երջանիկ էի, լսելով քո օրհնութիւնն ու գոհութեան մրմունջները:

Եւ այժմ մենութեանս մէջ քեզ յիշելով ամօթից նակատս է կարմրում, որովհետեւ, դու քաղցած, դու ցրտահար, դու անարգւած եւ հոգիս խայտում էր քո թշուառութեան գնով բարիք գործելով:

Մուրացի՛կ եղբայր, եթէ գիտնայիր, թէ ինչ երջանիկ էի քո թշուառութեամբ, դու դրամները նակատիս կը շարտէիր. դու այդ չ'իմացար, դու այդ չ'արիր:

Եւ այժմ ե՛ս եմ դժբաղդ, ե՛ս եմ մուրացիկ իմ խղճի առաջ: Մի անծանօթ երկնքից ձիւն է մաղւում հոգուս վրայ, ցնորական լեռներից ցուրտ հոդմն է մտրակում էութիւնս, եւ այնպէս մրսում եմ, ու այնպէս խեղճ եմ կեանքի մեծ ցամաքին կանգնած:

Մուրացի՛կ եղբայր, դու իմ տանջանքն ես, այս մենութեանս ժամին, երբ քեզ եմ յիշում:

Դուրս եկայ դռնիցս եւ ձիւնի ու փոթորիկի մէջ գնացի հեւ ի հեւ դէպի մուրացիկը:

Ուզում էի հարւածել ու լացացնել նրան, որ նզովի ինձ: Նա չկար . . .

Փետր. 19 – գիշեր Ժ. 1. 1918.

ՄՖԻՆՔՍ

Կահիրէից դուրս ընկայ դէպի անապատ, որ կենդանի հրէշի պէս ձգւում էր հեռուն յօրանջուն ու խոհուն ու քաշում էր ինձ որպէս վիշապ:

Անապատի հեռուն խորհրդաւոր հրապոյրներ ունի Աստուծոյ պէս անբացատրելի ու հզօր:

Դեղին, յեղեղունկ այդ հարթութիւնը մի վիթխարի մտածումն է ասես, որ թրթրում է աւազների հետ, գալարում, եռում, բարձրանում փոթորկի շնչով, թարթառները կազմած բարկ աւազներով՝ երկրնքի ու երկրի մէջ կամուրջ ձգելու, հարթութիւնները բլուրների եւ բլուրները հարթութեան վերածում. կարաւանները թաղում եւ մոլորւած փելլահի ազօթֆի հեծկլտոցը խեղդում ու Նեղոսի կողերը սրղմում ու կրծոտում, որպէսզի շտապով հեռանայ ու ծովը նետի:

Վեհափա՛ռ ու զարհուրելի անապատ . . .

Ու քայլում էի թանձր աւազների մէջ այնպէս, ինչպէս կը քայլէի մի հիմաւորաց աւեր տանաւում, ուր մի հին ազօթֆ կայ քարացած, մի հին ցաւ, որ մխում է քարերի մէջ, մի վիշտ, որ հեծկլտում է մեղմիւ, ունայնութեան ցասկոտ մի անէծֆ, որ եռում է լուռ, ինչպէս օձը գալարուն:

Քայլում էի այնպէս, ինչպէս մեղսաւոր աշխարհի ցոփ ոստանների շայտութիւնից ու գարշանքից բեռնաւորւած մի հոգի, որ Աստուծ է փնդրում մեութեան, անհունութեան մէջ, իր սեփական մարմինը խոշտանգելու, սրբագործելու, բարձրացնելու համար:

Քայլում էի անապատում, ուր հոգիս Աստուծն

էր փնդրում, որ այնպէս մօտ է, մօտ է ու այնպէս զարհուրելի:

Խօսք ունէի ասելու Աստծուն, մանուկ օրերից հոգուս մէջ թառած մի հարցում:

Քայլում էի անապատում եւ սփինֆսի առջեւ կանգնեցի սասանւած:

Անապատի մտածումն էր այս, կանացի գլխով ու առիւծի մարմնով, այս հաստաբետ ու անարեւոտ զանգւածը քարէ բուռն էր խոհուն մի մութ մտածումով, որ ամփոփւած էր աչքերի երկու սեւ խոռոչների մէջ:

Անապատի մտածումը, որ ո՛չ հեզմանֆ է, ո՛չ լաց – ո՛չ ժպիտ է, ո՛չ ցասում, ո՛չ ցաւ է եւ ո՛չ երանութիւն, այլ քարացած մի մրրիկ, անտեսանելի մի գիշեր, որի սեւ թեւերի տակ դարեր ու սերունդներ եռում են խօլ գալարումներով ու անդադրում:

Եւ սփինֆսը շարունակում է նայել . . .

Կանգնեցի քարացած եւ մանուկ օրերից հոգումս թառած դժուար հարցումը մոռացայ: Այս լուրջիւնը, այս սեղմ շրթունքները իմաստութիւն ունէին, որի առջեւ հոգիս գունատեց ու սարսռաց, որպէս մանուկը, որ դողում է գիշերային խաւարից:

Վերջալոյսը զարմանահրաշ գոյներով հորիզոնը հրդեհեց, լոյսերի ծփանքները, երանգների յարափոփոխ խաղերը պահ մի երկինքը հրդեհեցին ու անցան:

Անապատի վերջալոյսը . . .

Երեկոյեան սուրերներն իջան, անապատի ըստւերները, որոնք ընկնում են յանկարծ՝ ու խաւարի պատանձով պարուրում ճամբորդին, որպէս եղեգնուտից սլացող վագրը:

Սփինֆսը մաշեց խաւարի մէջ, միայն գոյգ աչ-

ֆերը, որպէս երկու սեւ աստղեր տակաւին շարունակում էին իմ հայեացքն ու մտածումները գերել:

Մութ էր շուրջս եւ անապատը յօրանջում էր վեհօրէն, աստղերը քարքում էին այնքան մօտ, այնքան վառվռում, որ կարծես երկինքն իջնում էր վար, վար, նիրհող անապատի շունչը լսելու:

Ու մի անծայր լռութիւն, որ ասես մեղմ տնփում էր տիեզերական րիթմով. ոչ մի միջատ չէր նռնում, ոչ մի հով չէր քրքռում:

Անապատի գիշերը գերեզման է, որից կրօններն են ծնում:

* * *

Ինձանից մօտիկ աւագները խշշացին: Յետ նայեցի՝ առջեւս կանգնած էր մի դերվիշ:

— Յանո՛ւն Ալլահի, քոյլ տուր որ ես քո բաղդն ասեմ քեզ, բացականչեց նա աչ ձեռքը հանդիսաւոր իմ գլխին բարձրացրած:

Եւ խաւարի մէջ ես նշմարեցի նրա աչքերի փայլը, նրա վտիտ, չորացած մարմինը պատող մերմակ ծածկոցը, որ անհոգ ծալֆերով իջնում էր մինչեւ սրունքները բաց ձգելով աչ ուսը. ես լսում էի նրա տաֆ, անհանգիստ հեւքը՝ սպառնական ու աղերսական միաժամանակ:

— Ո՞վ ես դու, հարցրի ես:

«Ես նա՛ եմ, որի առջեւ ժամանակն է մերկանում.

«Ես նա՛ եմ, որի կամքով լռութիւնն է խօսում.

«Ես նա՛ եմ, որ նայում է բաղդի անդունդին առանց գլխապտոյտի.

«Ես նա՛ եմ, որ ոչ լալիս է եւ ոչ խնդում, այլ նայում է.

«Ես սփինքսն եմ, խոհուն ու խօսուն.



1924 – Կանն (Ֆրանսա)

«Թո՛ղ որ քո բաղդն ասեմ քեզ, ո՛վ մամբռող,
յանուն Ալլահի:»

— Եթէ դու գիտես առանց գլխապտոյտի անդունդը պրպտել, ուր բաղդերն են մարդոց, եթէ քո առջեւ ժամանակն է բացում իր գաղտնիքները եւ լուրժիւնն է խօսում քո կամքով, ասա՛ դերվիշ, ինչո՞ւ դու այսօր դժբաղդ ես, դո՛ւ, որ կեանքի իմաստութեան գաղտնիքները գիտես:

— Ես դժբաղդ եմ — այդ իմ բաղդն է ու Ալլահի կամքը: Թող որ քեզ ասեմ, բաղդաւոր քե՞զ դժբաղդ պիտի լինես. քող ասեմ, քէ ի՞նչ է սպասում քեզ այսուհետեւ:

— Լսի՛ր դերվիշ, կեանքիս արեւը քեփում է դէպի իր մութքը. եւ մինչեւ այսօր՝ կեանքիս արշալոյսից սկսեալ՝ ես փայլում եմ դաժան, խոպան առապարներով: Եւ ես արի եմ եղել, դերվիշ, որովհետեւ անժանօքն ու անյայտը, որ մայր են սրտապնդիչ պատրանքի, փաշել, տարել են ինձ: Անգամ ցաւագին յոյսը իմ կրունկներն է մտրակել եւ ես գարշապարներս փուշ ու տատասկի մէջ արնոտելով փայլել եմ անընդհատ, որպէս ովագիս փնդրող մոլորած կաքաւանն անապատում:

Թո՛ղ որ դարձեալ անյայտութիւնը իշխի կեանքիս մնացած մամբին: Ես չեմ երկնչել իմ դժնդակ, անողորմ մամբաներից, ու անցել եմ համարակ, քող որ մնացածն էլ անցնեմ խարխափելով՝ բայց յուսալով: Ես սարսափում եմ քո խօսքից, դե՛րվիշ, դուն որ ո՛չ խնդալ գիտես, եւ ոչ լալ, այլ մայել:

Ես սիրում եմ լացը եւ խինդը, փոյթ չէ, որ իմ բաժինս աւելի շատ լաց եղաւ, քան խինդը: Ես վախում եմ քո խօսքից:

— Ինչո՞ւ:

— Տե՛ս այս սփինֆսը, դերվիշ, որ հագար ու հագար տարիներ ահաւոր առեղծւածի վրայ թուխս նստած՝ լուռ նայում է դէպի արեւելք: Եթէ նա յանկարծ խօսի, մարդկութիւնը սոսկումից կը փարանայ. ո՛չ, թո՛ղ ինձ դերվիշ, ես չեմ ուզում, որ դու կեանքիս մնացորդը, իմ բաղդը ծածկող սեւ ֆօղը յետ ֆաշես: Թո՛ղ որ ես ֆայլեմ խաւարի մէջ. կեանքը շատ է դաժան, շատ է թշուառ, որպէսզի ես այն տեսնեմ բաց աչքով ու դարձեալ ապրեմ: Թո՛ղ որ ապրեմ, դե՛րվիշ, կեանքիս արեւը ահա թեփում է դէպի իր մուտքը:

Թո՛ղ յուսամ ու ապրեմ:

— Գնա՛, Ալլահը քեզ հետ, ո՛վ նամբորդ, դու ինձնից իմաստուն ես:

Ու նա մէկ էլ իր աջը բարձրացրեց օդի մէջ ու հեռացաւ — աւազները նորից խշրտացին, ու ես տեսայ, թէ ինչպէս նրա ներմակ ծածկոցը, ամբողջ այդ վտիտ ստերը կամաց կամաց լուծւեց ու չֆացաւ խաւարի մէջ. մինչդեռ հեռւից դեռ լսում էր նրա վշկշոցը՝

«Ալլա՛հ, Ալլա՛հ, Ալլա՛հ . . . »

Թողեցի սփինֆսը ու անապատը, ու աստղերին նայելով՝ ֆայլում էի թանձր աւազների մէջ ծով խաւարում, ինչպէս ֆայլել եմ ողջ կեանքս:

Անապատը յօրանջում էր խաւարի ու կրօնների վրայ թուխս նստած, մեծ լռութիւնը մեղմիւ գրնգում էր տիեզերական իր ընթացքը, եւ ես ֆայլում էի աւազների մէջ աչքերս դէպի արեւելք, ինչպէս սփինֆսը, սպասելով արշալոյսին՝ որ պիտի գար, որ պիտի գար:

ՄՈՌԱՅՈՒՄՆ

Տէ՛ր, մոռացումդ տուր ինձ,
Մտքիս արեւը քո սեւ ամպերով ծածկիր,
Խաւարը թող այնպէս թանձրանայ, որ յուշերիս բոլոր
արշալոյսերը մարեն:

Տէ՛ր, մտածումիս թելերը փետիր.
Տես հոգիս բաց է քո առջեւ, որպէս մխացող վերք.
ամենակարող մատդ դիր այնտեղ, ուր մի
խեղդող միտք է թառած ու սրբիր այն որպէս
հրաշէկ երկաթով:

Տէ՛ր, մոռացումդ տուր ինձ.
Յուշերս ողջ բոցեր են կիզիչ,
Քո սուրբ շնչով փչիր, թող մարեն.
Անէծքով ու արցունքով հարուստ քո աշխարհում
սոսկ մոռացումն է քեզ արժանի, եթէ դու կաս
Աստուած եւ եթէ բարի ես:
Մոռացումդ տուր ինձ, Տէ՛ր . . .

ՀՈԳՈՒՍ ԿԱՆԹԵՂԸ

Հոգուս բոլոր կանթեղները մարեցին . . .

Շիրիմներ կան այնտեղ՝ խաւար ու մռայլ, ու դռներ
չունեն.

Հերարձակ ու սգուր կինն է անցնում,

եւ արցունքի կիզիչ կաթիլներով հոգուս փակ դռները
ծեծում.

«Զուր ես հեծեծում այս անլոյս խաւարի մէջ –

«Քո հառաչանքից էլ ո՛չ մի դագաղ չի բացւի,

«Քո քափած արցունքից ո՛չ մի շիրիմ չի ծաղկի,

«Աչքերիդ ցոլքից էլ ո՛չ մի կանթեղ չի վառւի,

«Շրթունքիդ վարդից էլ ոչ մի երագ չի փքքի.

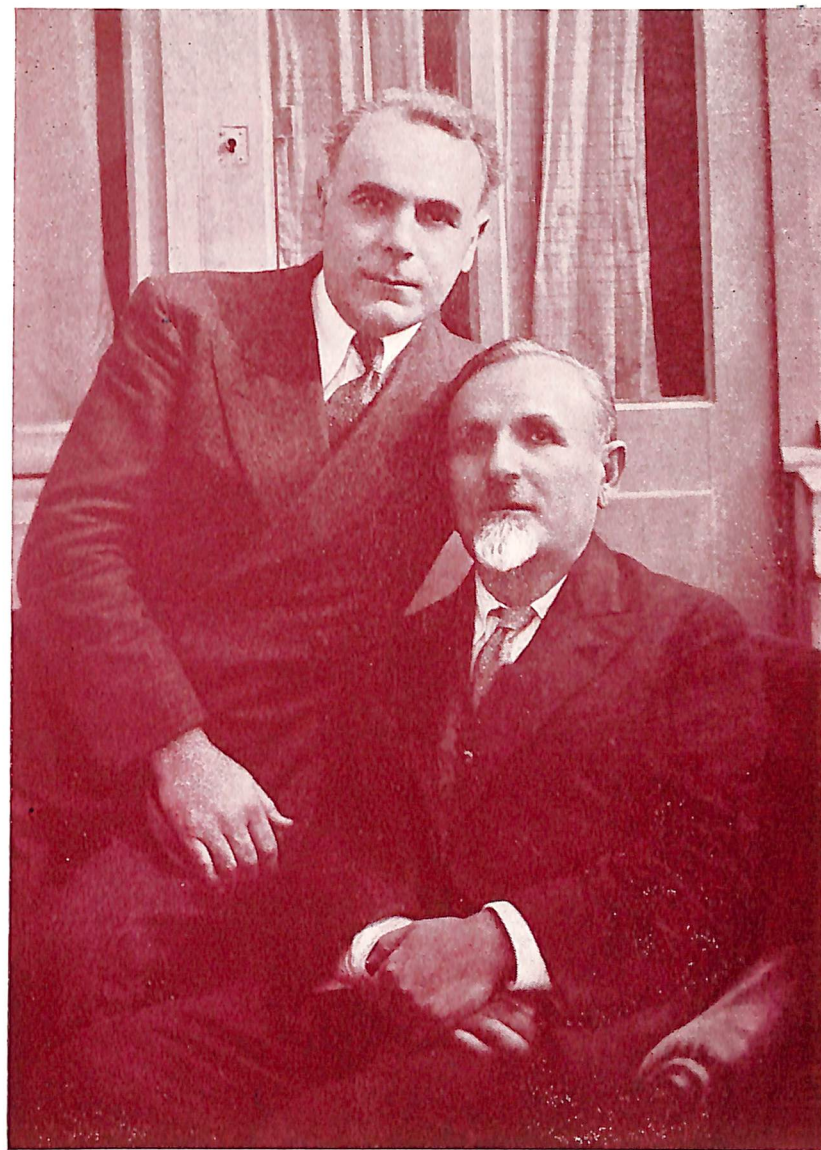
«Մի շիրիմ կայ դատարկ, մի դագաղ կայ պարապ.

«Յոգնած չե՞ս . . .

«Հոգուս բոլոր կանթեղները դո՛ւ մարեցիր . . . »

Մայիս 10, 1918.

ՍՈՒՐԲ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ
Գ Ր Ա Դ Ա Ր Ա Ն
ST. NERSES SHNORHALI
LIBRARY
ARMENIAN PRELACY



1937, Հոկտեմբեր – Մարտիլ.

ԿԱԽԱՐԴԱԿԱՆ ՏԱՃԱՐ

Ես գունատ ու յոգնած ուխտաւոր եմ մի անձանօթ
աստուածութեան կախարդական տաճարին:

Ո՛չ նրա անունը գիտեմ, եւ ո՛չ տեղը. մանուկ
օրերից լոկ նրա գաղափարն է իմ հոգում եւ
ականջիս մէջ մի անուշ զընգոց: Այն զանգակների
ձայնն է անձանօթ աստուածութեան

կախարդական տաճարի:

Մի աղօթք կայ իմ հոգում, որ դեռ երբեք չեմ

արտասանել,

Մի արցունք կայ իմ սրտում, որ դեռ երբեք չեմ

քափել:

Այն աղօթքն ու արցունքն է մի անձանօթ

աստուածութեան կախարդական տաճարին:

Դիւրիչ ու անձանօթ զանգակների ձայնն ականջիս,
Հայեացքս շեշտ՝ հեռու հորիզոններին,

Ես ողջ կեանքս փայլել եմ խոսքան, փշոտ

նամբաներով:

Ձեռքիս ցուպը մաշւած է ահա, ու կեանքիս

Արեւը թեփում է դէպի իր մուտքը: Կը հասնե՞մ

արդեօք . . .

Ես գունատ ու յոգնած ուխտաւոր

Մի անձանօթ աստուածութեան կախարդական

տաճարի:

Մայիս, 17, 1918.

Թիֆլիս.

ՍՏԻԵՐՆԵՐՆ ԻՋՆՈՒՄ ԵՆ

Կեանքիս արեւը թեփեց դէպ մուտքը.
Սուերներն ահա իջնում են հանդարտ.
Մագերիս մէջ արծաթ թելեր են շողում,
Մօտալուտ ամբան գունատ բամբերներ.
Էլի մի դուռ է, փակում է անդարձ,
Աստուած է հսկում, երբե՛ք չի բացւի.
Ափսոսանք չունեմ, ոչ տրտման ջալի.
Աստուծոյց անդին պատրանք է գունատ.
Արծաթ պսակով նակատնիս պատած՝
Փակ դրան առջեւ մենք լուռ ողջակէզ
Մի անյայտ ձեռքով, որ կեանքն օրօրեց
Մինչեւ որ Սէրն ու Յաւը յագեցան:
Ափսոսանք չունեմ եւ ոչ տրտմութիւն,
Զէ՞ վերջալոյսի ցոլներն անուշ
Հրկիզած սրտի կայծեր են յետին,
Կատարած աղօթք կեանքի խորանում:
Փա՛նք քեզ մայր բնութիւն, դու միայն գիտես
Մեր ալիքների արծաթ շողերով
Մահը զարդարել եւ անէութեան
Սարսափը մեղմել մշուշիդ փողով:

* *

Գիշեր է խորունկ. նրագս է պլպլում.
Յաւի ու սուգի այս ի՞նչ թափօր է պատերիս վրայ.
Հանաչում եմ ձեզ, իմ հին-հին պա՛պեր,
Ո՞ւր էք շտապում, դէպի ո՞ր կայան,
Յոգնած գլխներիդ փոշի ցանելով.

Ո՞վ մտրակեց ձեզ այսպէս անողորմ,
Ո՞ր մրրկի տակ ձեր մէջքը ծուեց.
Ո՞ւմ էք աղօթում Աստծուց թափուր
Մեր տանքներում.
Հանաչում եմ ձեզ, իմ հին-հին պապե՛ր,
Հագար սերունդներ ձեր կողից ժայթփած,
Հնձանում կուտած ողկոյգների պէս,
Հագար ազգերի ոտքերին կոխան
Մի ահեղ Աստծու գինին ջամբեցին:
Զուր է թափօրը յուղարկաւորի.
Ա՛հ, անցէ՛ք անձայն, ինչպէս որ եկաք.
Լոյսին սիրահար՝ նրագս եմ ասում,
Որ ձեզ դուրս շորքեց խաւարի խորքից.
Անցէ՛ք, լուծեցէ՛ք անհունի ծոցում,
Մեր բաղդից հեռու՝ ձեր բաղդը լացէ՛ք:
Կեանքիս արեւը դէպի մուտքն իջաւ,
Հրկիզած սիրտս դեռ կայծեր ունի,
Եւ ամեն մի կայծ՝ մի աստղ հաւատի.
Թողէ՛ք որ առանց ցաւի ու լացի
Դէպ անէութեան մշուշը դիմեմ
Իմ արեւի հե՛տ, իմ հաւատի հետ . . .

1500

Հրատարակութիւն՝
«Հրագրան» Հրատարակչական Ընկ.
Հասցէ՝

V. AHARONIAN
525 West 182nd St., New York, N. Y.

Տպագրութիւն՝
The SANDAL PRESS
137-139 East 25th St., New York, N. Y.